

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

1. 'Ανασκαφαί Πλατείας Δικαστηρίων

Κατά τὸ 1963 συνεχίσθησαν αἱ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἀναληφθεῖσαι ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ἀνασκαφαί εἰς τὴν Πλατεῖαν Δικαστηρίων, αἱ ὁποῖαι ἔφερον εἰς φῶς ρωμαϊκὸν Ὁδεῖον¹.

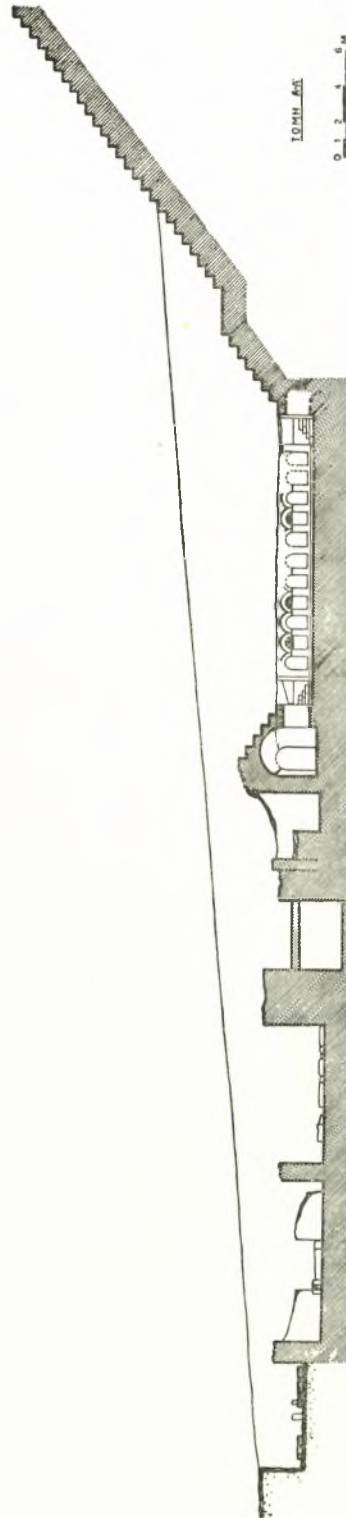
Αἱ ἀνασκαφαί διεξήχθησαν δαπάναις τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας καὶ διενεργήθησαν εἰς 2 περιόδους ἀπὸ 15 - 6 - 62 μέχρι 13 - 3 - 63 καὶ ἀπὸ 27 - 5 - 63 μέχρι 31 - 10 - 1963.

Αἱ ἐργασίαι ἐπεξετάθησαν κυρίως:

1. εἰς τὸν ὀπισθεν τοῦ σωζομένου τμήματος τοῦ κοίλου χώρον,
2. εἰς τὸν χώρον ὀπισθεν τῆς σκηνῆς καὶ πρὸς Δ. τοῦ Ὁδείου.

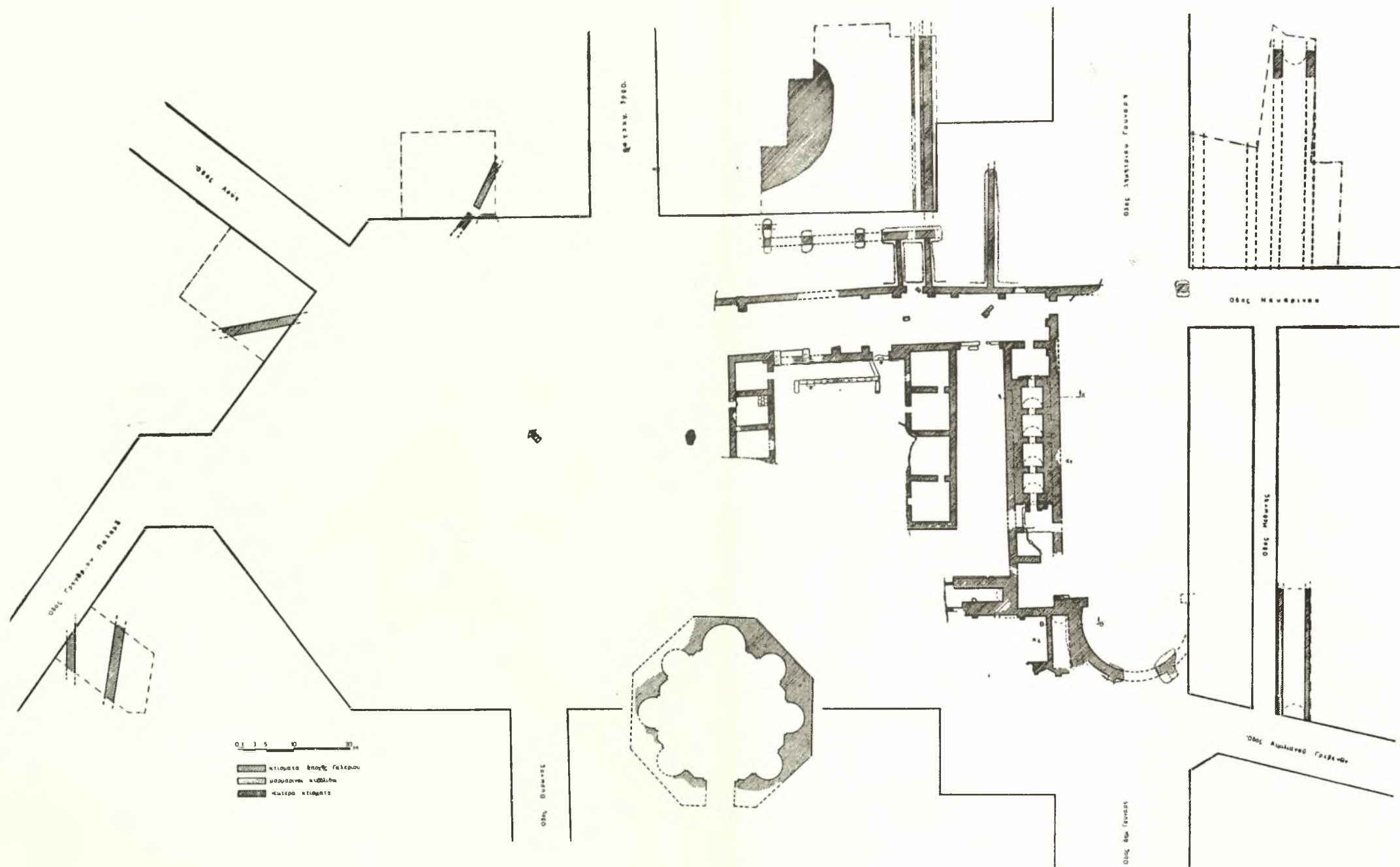
Πρὸς Α., λόγῳ τῆς μεγάλης ἐπιχώσεως, ἡ ἔρευνα ὑπῆρξε σχετικῶς περιορισμένη. Εἰς τὸν πρῶτον τομέα ἀπεκαλύφθησαν καὶ ἐκαθαρίσθησαν οἱ διάφοροι τοῖχοι ἀντιστηρίξεως τοῦ ἄνω διαζώματος τοῦ κοίλου πολλοὶ τῶν ὁποίων καὶ ἐσχημάτιζον δομάτια καμαροσκεπῇ χρησιμοποιούμενα διὰ διαφόρους χρήσεις. Ἐν τούτων π.χ. φέρει δάπεδον ψηφιδωτὸν διὰ θραυσμάτων λευκοῦ μαρμάρου (opus segmentatum) καὶ τοίχους μετὰ κονιάματος ἐρυθροῦ χρώματος. Εἰς ἕτερον σημεῖον σχηματίζεται δεξαμενὴ, διαστ. 4.40 × 1.60 μ. καὶ βάθ. 4.10 μ., φέρουσα ἐσωτερικῶς ὑδραυλικὸν κονίαμα, τὸ ὁποῖον ἐπίσης εὑρέθη καὶ εἰς τινα ἄλλα κάτωθι τοῦ κοίλου σχηματιζόμενα διαμερίσματα. Εἰς τὸ ἀνωτέρω τμήμα δὲν ἐπερατώθη ἡ πρὸς Α. ἀνασκαφὴ τῆς ὑποδομῆς τοῦ κοίλου, διότι οἱ τοῖχοι τοῦ ἄνω διαζώματος προχωροῦν ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς παρακειμένης ὁδοῦ (Σχέδ. 1 - 2).

Εἰς τὸν ὀπισθεν τῆς σκηνῆς χώρον καὶ πρὸς Δ. τούτου ἀπεκαλύφθη στοὰ μετὰ διπλῆς κιονοστοιχίας καὶ ψηφιδωτοῦ δαπέδου. Πρὸς αὐτὴν φέρει ὁδός, σωζ. πλ. 1.80 - 1.50 μ., τῆς ὁποίας ἀπεκαλύφθη τμήμα κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς ἀνασκαφῆς καὶ εἰς ἀπόστασιν 23 μ. ἀπὸ τῆς δυτικῆς παραστά-



Σχέδ. 2. Ὁδεῖον Θεσσαλονίκης. Τομὴ Α - Α'

1. Εἰς τὴν ἀνασκαφὴν ἔλαβον μέρος ὡς βοηθοὶ αἱ δδ. Ε. Κουρκουτίδου, Ὁ. Μέντζου, πτυχιόχοι ἀρχαιολόγοι, καὶ οἱ κ.κ. Ν. Κωνσταντινίδης καὶ Χρήστος Κολιούλης, φοιτηταὶ Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης. Εἰργάσθη ἐπίσης καὶ ἡ δ. Ἀ. Κόντσα, πτυχιόχος Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης· τὰ σχέδια ὀφείλονται εἰς τὴν δ. Ε. Μπουρνιά, φοιτήτριαν τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς Θεσ/νίκης.



Σχέδ. 4. 'Ανασκαφή Πλατείας Ναυαρίνου (1963). Κάτοψις

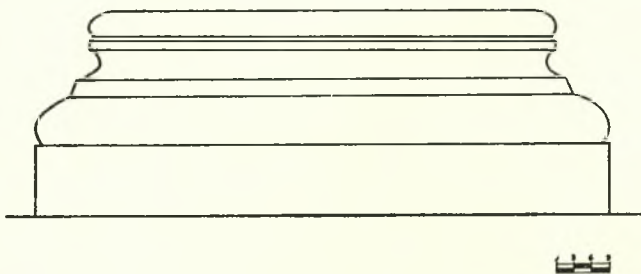
δος τῆς εἰσόδου τῆς κλίμακος ἀνόδου εἰς τὸ ἄνω διάζωμα τοῦ κοίλου. Ἡ ὁδὸς αὕτη εἶναι ἐστρωμένη δι' ἀκανονίστου σχήματος μαρμαρίνων πλακῶν καὶ ἔχει φορὰν ἀπὸ Β. πρὸς Ν.: εἰς ἀπόστασιν 13 μ. ἀπὸ τοῦ βορείου σφζομένου ἄκρου αὐτῆς φαίνεται ὅτι κάμπτεται πρὸς Δ., ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι βέβαιον εἰσέτι (Πί ν. 373 α - β).

Τέλος, ἡ πρὸς Δ. τοῦ Ὡδείου ἔρευνα ἀπεκάλυψε Δ. τῆς προειρημένης κλίμακος, δύο μεγάλα διαμερίσματα εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ὁποίων ἐχρησιμοποιήθη μαρμαρίνον παλαιότερον ὕλικόν.

Ἡ στοὰ βαίνει ἐκ Δ. πρὸς Α., τὸ δὲ ἀνατολικὸν ἄκρον αὐτῆς δὲν εὐρέθη εἰσέτι. Τὸ μέχρι τοῦδε ἀποκαλυφθὲν τμήμα ἔχει μήκ. 69 μ. Αὕτη φέρει

καὶ διαιρεῖται εἰς δώδεκα ἀνίσου πλάτους πεδία, ἕκαστον μετὰ διαφορετικῆς συνθέσεως. Τὰ κυριώτερα θέματα εἶναι: ζατριοκοειδῆ, συστήματα μαιάνδρων, φολίδες, πλοχμοειδεῖς στρόβιλοι ἐκ ζατριοκοειδοῦς ἢ ἐκ φολιδωτοῦ, ρόμβοι μετὰ ζατριοκοειδῶν καὶ σπειρῶν, κύκλοι ἐντὸς τῶν ὁποίων ὀκτώσχημα, τεμνόμενοι κύκλοι μετὰ ρόμβων κλπ. (Πί ν. 374 β - γ).

Εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τῆς νοτιωτέρας κιονοστοιχίας, ἀπὸ τῆς κλίμακος περίπου μέχρι καὶ πέραν τοῦ ἀνατολικοῦ θυρώματος, ἐφαπτόμενος κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν πρόσωπον αὐτῆς, διήκει, εἰς μικρὸν ὕψος σωζόμενος, τοῖχος ἐκ πλίνθων, ὁμοῖος τῶν τοῦ Ὡδείου. Οὗτος φέρει ἐξωτερικῶς



Σχέδ. 3. Πλαγία ὄψις κίονος Στοᾶς Ὡδείου

διπλὴν σειρὰν κιόνων, τῶν ὁποίων αἱ βάσεις βαίνουν ἐπὶ τετραγώνων πλακῶν, πλευρᾶς 0,98 - 1 μ. Ἐνιαῖος στυλοβάτης δὲν ὑπάρχει. Ἐκ τῆς νοτιωτέρας κιονοστοιχίας σφύζονται 17 πλάκες, ἐξ ὧν μόνον τῶν ὁποίων σφύζονται τὰς βάσεις (πέντε πρὸς Δ. καὶ μία πρὸς Α.). Κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς βορειοτέρας κιονοστοιχίας ἀπεκαλύφθησαν τρεῖς πλάκες, αἱ δύο μετὰ βάσεων ἢ μία τούτων δὲν εὐρίσκεται κατὰ χώραν. Αἱ βάσεις τῶν κιόνων εἶναι ἀττικοῦ τύπου, ἀποτελοῦμεναι ἐκ δύο τροχιλῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων σκοτία, πλαισιουμένη ὑπὸ δύο κυματίων². Ἡ κάτω διάμετρος εἶναι 0,90 μ. καὶ ἡ ἄνω 0,70 μ. Ὑψ. βάσ. μετὰ πλακὸς 0,32 μ. (Σχ ἐ δ. 3· Πί ν. 373 γ).

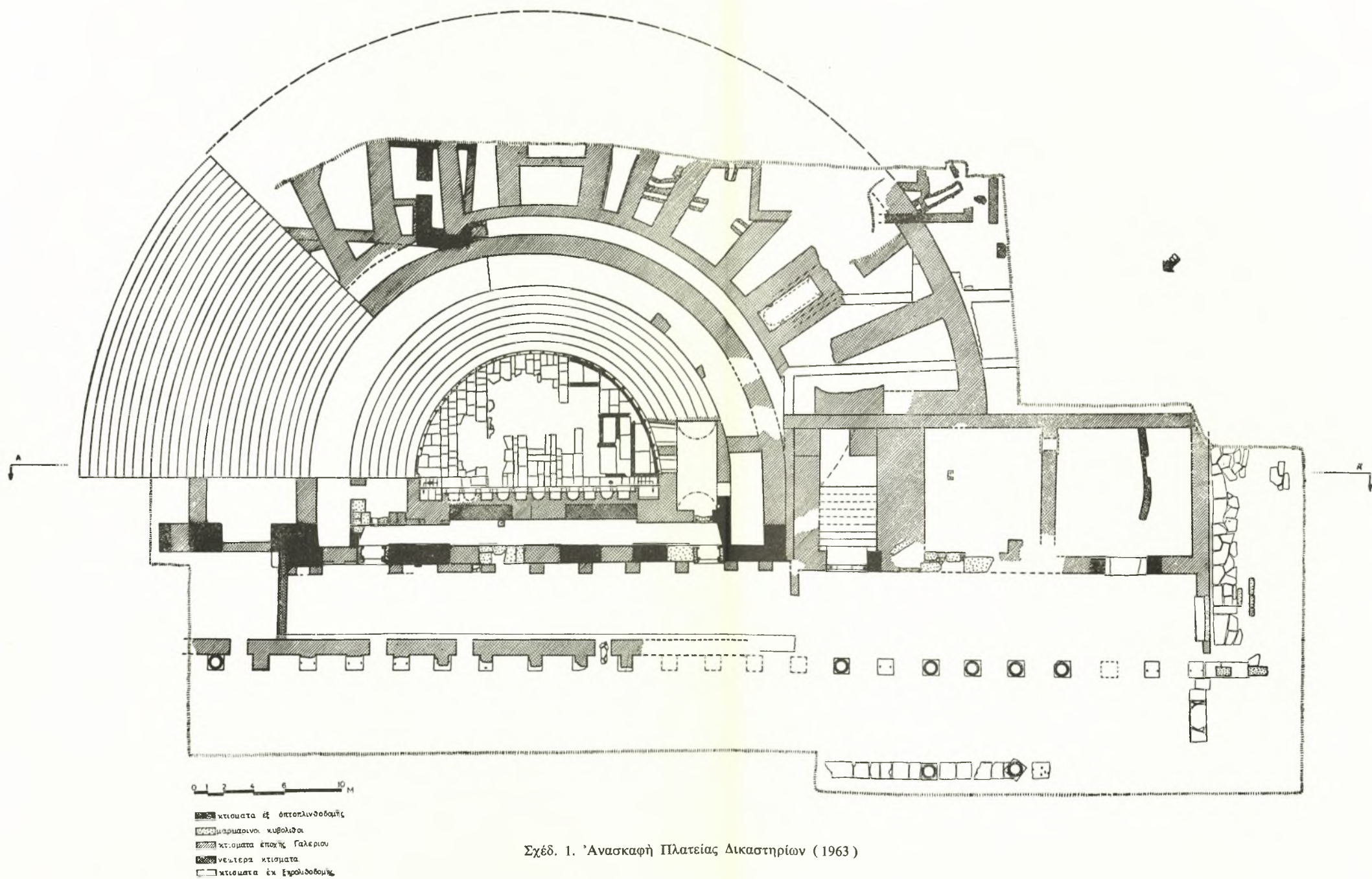
Τὸ δάπεδον διὰ τῶν κιονοστοιχιῶν χωρίζεται εἰς δύο τμήματα (ἐνὸς τρίτου ἤρχισε μόλις ἀποκαλυπτόμενον τὸ δυτικὸν ἄκρον), ἕκαστον πλ. 5,90 μ. Εἰς τὸ νοτιώτερον σφύζεται καλύτερον τὸ ψηφιδωτόν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἐκ χονδρῶν μαρμαρίνων ψηφιδῶν (opus tessellatum), χρώματος μελανοφαίου, ἐρυθροῦ, λευκοῦ καὶ ἰώδους· φέρει διακόσμησιν ἐκ γεωμετρικῶν σχημάτων

πεσσούς, οἱ ὅποιοι πατοῦν ἐπὶ τῶν πλακῶν τῆς κιονοστοιχίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἀφῆρέθησαν αἱ βάσεις.

Ὁ τοῖχος οὗτος εἶναι πιθανώτατα ὁ ὀπίσθιος τῆς σκηνῆς τοῦ Ὡδείου (τούτου ὑπολείπεται νὰ ἀποκαλυφθῇ μικρὸν μέρος τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου), ἐνῶ αἱ κιονοστοιχίαι καὶ τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον ἀνήκουν εἰς παλαιότερον κτίσμα (Σχ ἐ δ. 1· Πί ν. 379 α). Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐξ ἄλλου καὶ ἐκ τῶν μαρμαρίνων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς δευτέραν χρῆσιν εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ Ὡδείου. Ἐπομένως, τὸ Ὡδεῖον ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν ἑρείπιων ἐτέρου κτηρίου, ἐν τμήμα τοῦ ὁποίου (τὴν στοάν) ἐχρησιμοποιήσε. Τὸ παλαιότερον τοῦτο κτήριο δὲν ἀποκλείεται νὰ ἦτο θέατρον ἢ Ὡδεῖον, διότι παρομοία στοὰ, σχηματίζουσα ὀρθογώνιον, ὑπάρχει εἰς τὸν πρό τοῦ θεάτρου τῆς Κορίνθου χώρον³. Ἰσως δὲ καὶ τοῦ νῦν εὐρεθέντος Ὡδείου προὔπηρχεν ἕτερον ὁμοῖον, διότι εἰς τινὰ σημεῖα τοῦ προσθίου τοῖχου τῆς σκηνῆς, ὡς καὶ εἰς κτίσμα κάτωθι τοῦ

2. Τὸ σχέδιον τῆς βάσεως ἐξεπὸνήσεν ὁ μουσειακὸς καλλιτέχνης κ. Α. Παπαηλιόπουλος.

3. M. Bieber, The History of the Greek and Roman Theater, 1961, σ. 216, εἰκ. 726. A. Modona, Gli edifici teatrali grecie romani, 1961, σ. 150, εἰκ. 66.



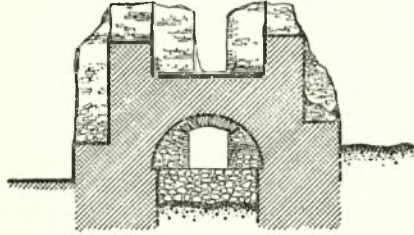
Σχέδ. 1. Ἀνασκαφή Πλατείας Δικαστηρίων (1963)

ἄνω διαζώματος τοῦ κοίλου, ἡ τοιχοδομία δὲν εἶναι ἡ χαρακτηριστικὴ τῶν χρόνων τῆς Τετραρχίας, ἀλλ' ἀποτελεῖται ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ σειρῶν πλίνθων, λίαν ἐπιμελημένης κατασκευῆς (Σχ ἔδ. 1).

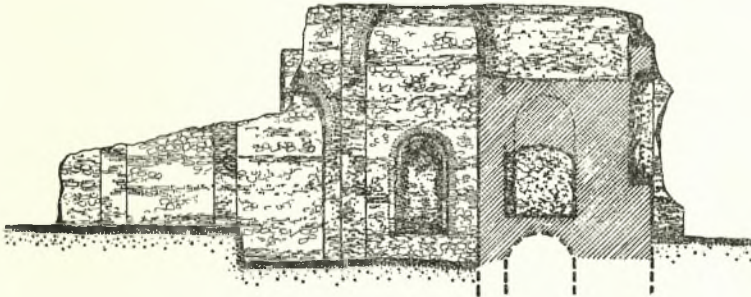
2. Ἀνασκαφαὶ Πλατείας Ναυαρίνου Θεσσαλονίκης

Κατὰ τὰς δοκιμαστικὰς ἀνασκαφάς, αἱ ὁποῖαι

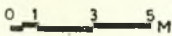
θεσιν ταύτην¹. Κατόπιν τούτου, ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία παρηκολούθει καὶ ἀπετύπωνε τὰ οἰκοδομικὰ ἑρείπια τῶν ἀρχαίων κτηρίων, τὰ ὁποῖα ἀπεκαλύπτοντο κατὰ τὴν διάνοξιν τῶν θεμελίων ἀνεγειρομένων νέων οἰκοδομῶν εἰς τὴν περιοχὴν². Ἀνασκαφαὶ ὁμῶς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διενεργηθοῦν εἰς τὴν πλατεῖαν Ναυαρίνου, διότι ὁ χώρος κατελαμβάνετο ὑπὸ ξυλίνων προσφυγικῶν οἰκίσκων.



ΤΟΜΗ Α-Α



ΤΟΜΗ Β-Β



Σχέδ. 5. Πλατεῖα Ναυαρίνου. Τομαὶ

διενεργήθησαν ὑπὸ τοῦ Ε. Dyggve ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὸ ἔτος 1939, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς σημερινῆς πλατείας Ναυαρίνου καὶ περὶ αὐτὴν μέχρι τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ πρὸς Βορρᾶν καὶ τοῦ Ἱπποδρόμου πρὸς Ἀνατολάς, εἶχεν ἐντοπισθῇ ὁ χώρος τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Γαλερίου. Ἡ ἀνεύρεσις καὶ ἀποκάλυψις κατὰ τὸ 1950, ὑπὸ τοῦ Ἐφόρου ἀρχαιοτήτων κ. Χαρ. Μακαρόνα τοῦ Ὁκταγώνου παρὰ τὴν ὥς ἄνω πλατεῖαν, ἐπεβεβαίωσε τὴν ὑπό-

Κατὰ τὸ 1962, ὁ Δῆμος Θεσσαλονίκης ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ὥς ἄνω πλατείας. Ἡ καθαίρεσις τῶν οἰκίσκων καὶ ἡ ἀποχωμάτωσις τοῦ χώρου (ἡ ἐπίχωσις τῆς πλατείας ὑπερέβαινε εἰς ὕψ. τὰ 10 μ.) κατέστησαν δυνα-

1. Χ. Μακαρόνας, ΠΑΕ 1950 σ. 320 - 321.

2. Εἰς τὸ Σχ ἔδ. 4 περιλαμβάνονται καὶ τὰ κατὰ καιροὺς ἀποτυπωθέντα ἑρείπια εἰς τὰ γειτονικά τῆς πλατείας Ναυαρίνου οἰκόπεδα.

τήν τήν συστηματικήν ἀνασκαφήν τῆς περιοχῆς. Αἱ ἀνασκαφαί διενεργήθησαν δαπάναις τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας καὶ διήρκεσαν ἀπὸ τῆς 22ας Αὐγούστου μέχρι 31ης Ὀκτωβρίου 1963³.

Εἰς τὴν ἀνασκαφῆσαν ἔκτασιν, ἡ ὁποία μετρεῖ εἰς μῆκ. 35 μ. καὶ εἰς πλ. 45 μ., ἤλθεν εἰς φῶς μέγρος μεγάλου οἰκοδομικοῦ συγκροτήματος (Πί ν. 375 α), κειμένου Α. τοῦ Ὁκταγώνου καὶ ΝΔ. τοῦ Τόξου τοῦ Γαλερίου, εἰς ἀπόστασιν 300 μ. ἀπὸ αὐτοῦ. Τὸ συγκρότημα, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε ἀνασκαφῆς, περιλαμβάνει δύο κτίσματα διώροφα (Σχ ἐδ. 5, K1, K2) καὶ ἓν τρίτον (K3), τὸ ὁποῖον ἔχει ἐσωτερικῶς, κατὰ μῆκος τῆς Β. καὶ Ν. πλευρᾶς, μεγάλα τετράγωνα δωμάτια, μέσ. μῆκ. πλευρᾶς 5.10 μ., τέσσαρα κατὰ τὴν Ν. καὶ τρία κατὰ τὴν Β. πλευράν. Ταῦτα ἀνοίγονται εἰς κεντρικόν ὀρθογώνιον χώρον, ἀσφαλῶς ὑπαίθριον. Κατὰ τὴν Α. πλευράν αὐτοῦ ὑπάρχει σειρά πλακῶν στυλοβάτου, σχήματος Π, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐβαινε κιονοστοιχία στοᾶς. Ἐκ τῶν εὐρεθέντων κίλλιβαντων συνάγεται, ὅτι πιθανῶς ἡ στοὰ αὕτη ἦτο διώροφος (Πί ν. 375 β). Τῆς σχηματιζομένης στοᾶς τὸ δάπεδον εἶναι ἐστρωμένον διὰ κεράμων, ὁ δὲ τοίχος θὰ ἔφερεν ἐπένδυσιν δι' ὀρθομαρμαρώσεως, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν εὐρεθέντων τεμαχίων πολυχρώμων μαρμαρίνων πλακῶν.

Μεταξὺ τῶν χώρων K1 καὶ K3 σχηματίζεται μακρὸς διάδρομος, μῆκ. 20 μ. καὶ πλ. 4.20 - 4.50 μ., ὁ ὁποῖος φέρει ὠραιότατον καὶ εἰς ἀρίστην κατάστασιν σφζόμενον ψηφιδωτὸν πολύχρωμον δάπεδον (Πί ν. 376 α - β). Ἡ διακόσμησις διὰ μαρμαρίνων λεπτῶν ψηφιδῶν (opus tessellatum) χρώματος μελανοῦ, λευκοῦ καὶ ἐρυθροῦ, ἀποτελεῖται ἐκ γεωμετρικῶν σχημάτων. Ὁ ὡς ἄνω χώρος ἐκαλύπτετο πιθανώτατα διὰ καμαρῶν, διότι ἀρχὴ ἀψίδος σφζεται εἰς τοῖχον ἑνὸς τῶν δωματίων τῆς νοτίου πλευρᾶς τοῦ K3. Ἡ πρόσβασις ἐγένετο ἐξ ἀνατολῶν, ὅπου σφζεται τμήμα μαρμαρίνου κατωφλίου. Ἀνατολικῶς τοῦ διαδρόμου τούτου καὶ κατὰ μῆκος τῶν χώρων K1 καὶ K3 ἀπεκαλύφθη ἕτερος διάδρομος, μῆκ. 29 μ. καὶ πλ. 4.20 μ., μετὰ ψηφιδωτοῦ ἐπίσης δαπέδου· τοῦτο ἀτυχῶς σφζεται εἰς ὀλίγα σημεῖα, λόγῳ κυρίως τῶν καθιζήσεων, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἐκ τῆς πτώσεως τῶν δγκων τοῦ οἰκοδομικοῦ ὕλικου κατὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ κτηρίου. Καὶ τοῦ διαδρόμου τούτου ἡ διακόσμησις ἀποτελεῖται ἐκ

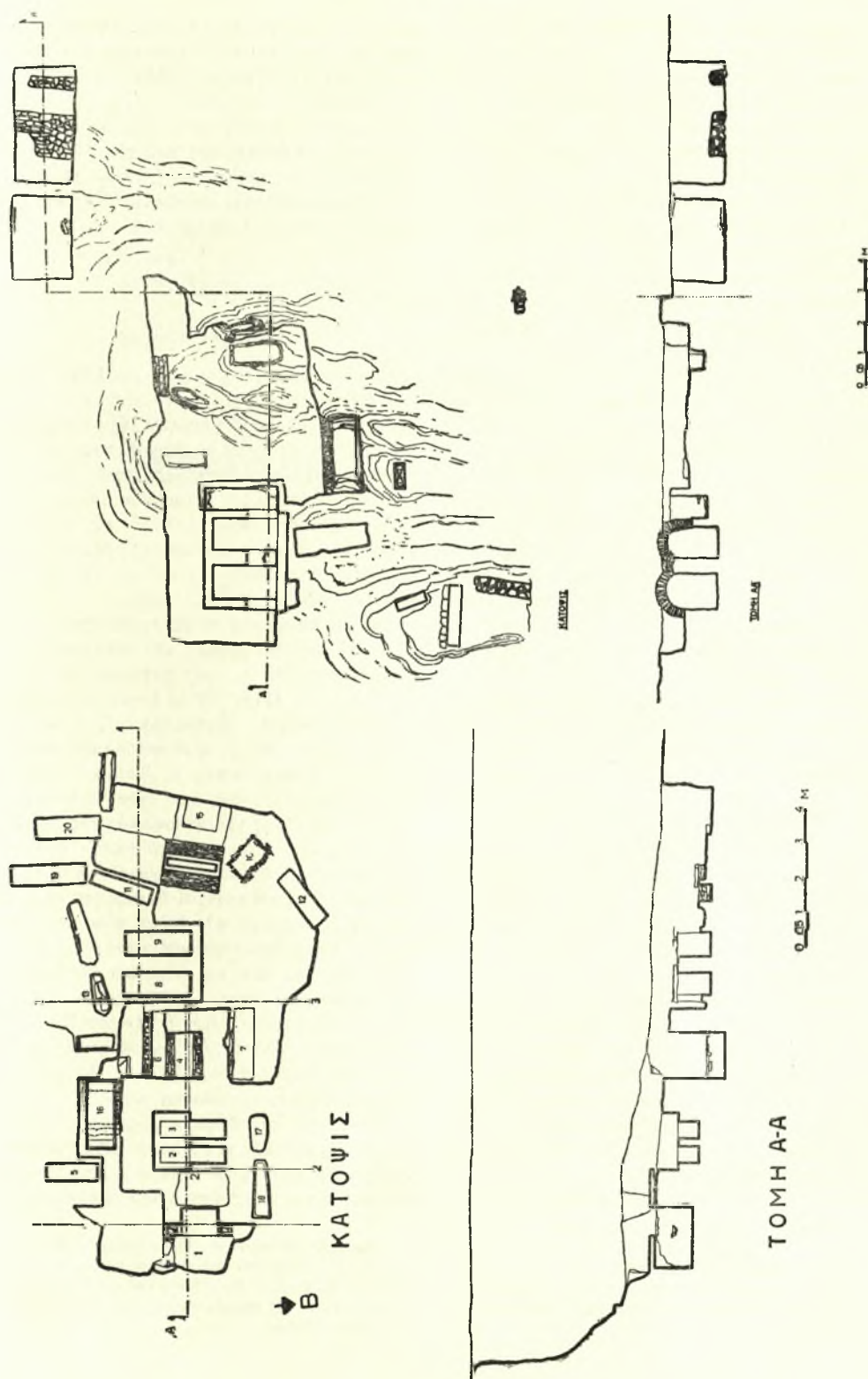
γεωμετρικῶν σχημάτων, διαφόρων ὁμῶς τῶν τοῦ προηγουμένου· μεταξὺ τούτων εἶναι: ὀκτάγωνον φέρον συνθέσεις κύκλων καὶ τετραγώνων μετὰ μαιάνδρων, πέριξ τοῦ ὁποίου ζῶναι πλοχμῶν, σπειροειδοῦς καὶ τριγωνιδίων· ὀρθογώνια μετὰ πλοχμοῦ περιβαλλόμενα ὑπὸ κυμοσπείρας καὶ ἐξάγωνα μετὰ ρόμβων, ἐσωτερικῶς διηρημένων. Κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ δαπέδου ἀπεκαλύφθη φρεάτιον καθαρισμοῦ ἀποχετευτικῶν ἀγωγῶν, διαστ. 0,62 × 0,94 μ. Τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα φέρουν ὑδραυλικὸν κονίαμα. Τὸ σφζόμενον ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ δευτέρου ἐξ ἀνατολῶν δωματίου τῆς νοτίου πλευρᾶς τοῦ χώρου K3 κονίαμα φέρει ἀπλὴν γραπτὴν διακόσμησιν ἐξ ἐρυθροῦ καὶ μελανοῦ χρώματος (Πί ν. 377 α - β). Παρομοίαν περίπου διακόσμησιν φέρει καὶ τὸ κονίαμα ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παρεῖας τοῦ τοίχου, ὁ ὁποῖος ὀρίζει ἀνατολικῶς τὸν δεῦτερον μέγαν διάδρομον (Πί ν. 378 α - β). Τὸ ἀποκαλυφθὲν τμήμα τοῦ ὡς ἄνω τοίχου, πᾶχ. 0,92 μ., φθάνει εἰς μῆκος 7.30 μ. καὶ συνεχίζεται πρὸς νότον, καθ' ὅλον τὸ πλάτος τῆς προσφάτως χαραχθείσης ὁδοῦ Δημ. Γούναρη. Πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ δευτέρου διαδρόμου ἴσταται κατὰ χώραν, πλησίον μαρμαρίνου κατωφλίου, μαρμαρίνος πεσσὸς μετὰ βάσεως ἐξ ἀργῶν κυματίων (Πί ν. 380 β). Τὸ ἄνω τμήμα αὐτοῦ εἶναι κατεστραμμένον. Σφζεται εἰς ὕψος περίπου 2 μ. Παρ' αὐτόν καὶ ἐπὶ τοῦ δαπέδου εὐρέθη τμήμα ἑτέρου παρομοίου πεσσοῦ.

Τὸ K1 εἶναι ἓν ὀρθογώνιον κτίσμα, μῆκ. 22 μ., πλ. 3.30 μ., φέρον εἰς τὰς δύο στενὰς πλευρὰς αὐτοῦ, Α. καὶ Δ., ἀνὰ μίαν κλίμακα ὀδηγοῦσαν εἰς τὸν δεῦτερον δροφον. Ἐκ τῶν κλιμάκων καλύτερον διατηρεῖται ἡ πρὸς Α., τῆς ὁποίας σφζονται 13 βαθμίδες ὕψ. 0,23 μ. (Πί ν. 379 α). Τὸ δάπεδον τοῦ πρώτου ὀρόφου εἶναι ἐπεστρωμένον διὰ κεράμων. Κάτωθι ἐκάστης κλίμακος ἀνὰ μία ἀψίς, πλ. 1.30 μ., ὀδηγοῦσα εἰς τοὺς 4 καμαροσκεπεῖς χώρους τοῦ κτίσματος. Παρὰ τὴν πρὸς τὰς δύο μακρὰς πλευρὰς τοῦ K1 διήκει ἀνὰ εἰς συναπτόμενος πρὸς τὸ κυρίως κτίσμα τοίχος, μῆκ. 20 μ. καὶ πᾶχ. 0,70 μ. Διὰ τῶν τοίχων τούτων (ὁ ἀνατολικὸς κατὰ τὸ νότιον πέρας αὐτοῦ εἶναι κατεστραμμένος) συνδέονται οἱ χώροι K1 καὶ K2 (ὁ τελευταῖος διώροφος σφζεται εἰς ὕψ. 9 μ.).

Ὁ ἀνατολικὸς τοίχος σχηματίζει καμπύλην καὶ φέρει ἀψιδωτὴν κόγχην, ἀρχομένην εἰς ὕψ. 0,88 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους (Πί ν. 379 β). Ὁ τοίχος οὗτος προχωρῶν κάτωθι τῆς ὁδοῦ Δημ. Γούναρη διαγράφει ἡμικύκλιον, κατὰ τὸν ἀξονα τῆς Ἀψίδος τοῦ Γαλερίου.

Ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως τοῦ δυτικοῦ τοίχου ἔχνη γραπτῶν κονιάματος (Πί ν. 380 α).

3. Εἰς τὴν ἀνασκαφὴν ἔλαβε μέρος ὡς βοηθὸς ἡ δ. Ἀ. Ξανθοπούλου, φοιτήτρια Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, τὰ δὲ σχέδια ἐξέπλυνεν ἡ δ. Ε. Μπουρνιά, φοιτήτρια τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης.



Σχέδ. 6. Δύο συστάδες τάφων εις περιοχήν Ραμμόνας

Ἐπὶ τοῦ διαπέδου τοῦ Κ2 ἀπεκαλύφθη ὀρθογώνιον ἀνοιγμα, μήκ. 1.15 καὶ πλ. 0.85 μ., τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ὡς εἰσοδος εἰς ὑπόγειον χώρον, κεῖμενον Ν. καὶ ΝΔ. τοῦ Κ2 μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὴν ὁδὸν Τσιμισκή. Ἡ ἐξερεύνησις αὐτοῦ δὲν κατέστη δυνατὴ λόγῳ τῆς συσσωρεύσεως χωμάτων εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ σημείου καθόδου.

ΒΔ. τοῦ Κ2 ὀρθογωνία δεξαμενὴ, μήκ. 4.30 μ., πλ. 1.20 μ. (Πί ν. 380 γ), φέρουσα ἐσωτερικῶς ὑδραυλικὸν κονίαμα.

Τέλος, ΒΔ. τοῦ Κ3, ἐξωτερικῶς τοῦ τοίχου ἀπεκαλύφθη μέρος διαπέδου ἐκτεινόμενον ΒΔ., φέροντος ψηφιδωτὸν ἐκ θραυσμάτων λευκοῦ μαρμάρου (opus segmentatum).

Ἡ τοιχοδομία τοῦ οἰκοδομικοῦ συγκροτήματος εἶναι ἡ χαρακτηριστικὴ διὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τετραρχίας, ἥτοι δομὴ ἀκατεργάστων λίθων μετ' ἰσχυροῦ ἀσβεστοκονιάματος ἐναλλασσόμενη πρὸς ἐπαλλήλους ζώνας ἐξ ὀπτοπλίνθων. Ὑψ. ἀργολιθοδομῆς 0,80 μ. ὡς καὶ εἰς τὸ Ὁκτάγωνον⁴.

Διὰ τὸν προορισμὸν τοῦ ἀποκαλυφθέντος κτηρίου εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς πλατείας Ναυαρίνου εἶναι πρόωρον νὰ ἐκφράσῃ τις ὑποθέσεις, ἐν τούτοις εἶναι φανερόν, ὅτι πρόκειται περὶ σημαντικωτάτου οἰκοδομήματος, ἔχοντος μᾶλλον ἐπίσημον χαρακτήρα, εἰς τὸ ὁποῖον πιθανότατα θὰ ἀνήκῃ καὶ τὸ Ὁκτάγωνον.

Ἡ συνέχισις τῶν ἀνασκαφῶν θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν πλήρη διαμόρφωσιν γνώμης ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ ἰσως εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἀνακτόρων τοῦ Γαλερίου.

3. Ἀνασκαφαὶ περιοχῆς Ραμόνας παρὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ὁδοῦ Λαγκαδᾶ

Εἰς τὴν περὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ὁδοῦ Λαγκαδᾶ καὶ παρὰ τὴν πλατείαν Βαρδαρίου περιοχὴ ἦτο πρὸ πολλοῦ γνωστὴ ἡ ὑπαρξίς ἀρχαίου νεκροταφείου, πολλαὶ δὲ σαρκοφάγοι τοῦ Μουσείου Θεσσαλονίκης προέρχονται ἐκεῖθεν.

Ἀφορμὴ διὰ τὴν ὥς ἄνω μικρὰν ἀνασκαφικὴν ἔρευναν ἐδόθη ὅτε μετὰ τὴν ἀνέλκυσιν, εἰς τὴν συνοικίαν Ραμόνας παρὰ τὴν πλατείαν Βαρδαρίου, εὐρεθειςὼν μαρμαρίνων σαρκοφάγων, ἤρχισαν ἀποκαλυπτόμεναι συστάδες τάφων (Σχέδ. 6) διαφόρων ἐποχῶν (ἐλληνιστικοὶ ἕως παλαιο-χριστιανικοὶ)⁵. Οἱ τάφοι ἦσαν κιβωτιόσχημοι, τινὲς δὲ καμαροσκεπεῖς (Πί ν. 381 α-β). Οἱ πλείστοι τῶν κιβωτιόσχημων ἦσαν ἀμελῶς ἐκτισμένοι δι' ἀργολιθοδομῆς· εἰς ὀλίγους μόνον εἰ-

χον χρησιμοποιοῦν καὶ πλίνθοι. Οἱ πλέον ἐπιμελημένοι ἔφερον ἀβεστοκονίαμα καὶ ἐκαλύπτοντο διὰ μαρμαρίνων πλακῶν. Τὰ κυριώτερα τῶν εὐρεθέντων κτερισμάτων εἶναι δύο πῆλινα εἰδώλια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν παριστᾷ γυναικείαν μορφήν τύπου Ταναγραίας καὶ τὸ ἄλλο γέροντα μουσικόν, ἐν χαλκοῦν κάτοπτρον, χαλκᾷ νομίσματα ρωμαϊκῶν καὶ χριστιανικῶν χρόνων, λύχνοι, μαρμάρινοι ἐπιγραφαὶ κ. ἄ.

ΦΩΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

*

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΠΕΛΛΗΣ

Αἱ ἐργασίαι ἐν Πέλλῃ, κατὰ τὴν ἐβδόμην ταύτην ἀνασκαφικὴν περίοδον, ἤρξαντο τὴν 12ην Αὐγούστου καὶ διεκόπησαν τὴν 24ην Ὀκτωβρίου. Ὁ καθαρισμὸς ὁμοῦ, ἡ συγκόλλησις, ἡ καταγραφή καὶ ἡ λοιπὴ ἐπεξεργασία τοῦ ὕλικου συνεχίσθη μέχρι τέλους Νοεμβρίου 1963.

Αἱ ἀνασκαφαὶ περιωρίσθησαν εἰς τὴν κάτω πόλιν, ἥτοι βορειοανατολικῶς τῆς δημοσίας ὁδοῦ Θεσσαλονίκης - Ἐδέσσης, καὶ εἰς τὸν νέον τομέα VI, νοτιοδυτικῶς τῆς ὁδοῦ.

Διὰ τὸν καλῦτερον κατατοπισμὸν τοῦ ἀναγνώστου ἐπὶ τῆς τοπογραφίας τῆς κάτω πόλεως δημοσιεύονται ἐνταῦθα τρεῖς φωτογραφίαι, ληφθεῖσαι ἡ μὲν τοῦ Πί ν. 382 ἐξ ἀεροπλάνου τῆς 113 Πτέρυγος Μικτῆς Ἐκπαιδεύσεως¹, αἱ δὲ τῶν Πί ν. 383 καὶ 384 ἐξ ἐλικοπτέρου ὑπὸ τοῦ φωτογράφου Θεσσαλονίκης κ. Ἰωάννου Κυριακίδου. Ἡ πρώτη ἐλήφθη τὴν 26ην Ἰουνίου 1958, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἀνασκαφῶν τῆς δευτέρας περιόδου, μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ Νότου πρὸς τὸν κύριον τομέα I. Εἰς αὐτὴν σημειοῦνται αἱ περιοχαὶ ὅπου ἐπεξετάθησαν αἱ ἀνασκαφαὶ κατὰ τὰς ἐπομένας περιόδους καὶ ἄλλαι χρήσιμοι ἐνδείξεις. Αἱ δύο ἄλλαι ἐλήφθησαν κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τοῦ 1963, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς παρούσης περιόδου, ἀμφότεραι μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ βορειοανατολῶν. Καὶ ἡ μὲν τοῦ Πί ν. 383 περιλαμβάνει ὅλους τοὺς ἀνασκαφικοὺς τομεῖς τῆς κάτω πόλεως, ἡ δὲ τοῦ Πί ν. 384 τὸν μεγαλύτερον καὶ σημαντικότερον τομέα I.

Συνεργάτας καὶ βοηθὸς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἶχομεν τὴν κ. Εὐγενίαν Λεβεντοπούλου - Γιούρη, Ἐπιμελήτριαν Ἀρχαιοτήτων Καβάλας, καὶ τὰς δεσποινίδας Φανουρίαν Δακορόνια, Δέ-

4. Χ. Μακρόνας, ἔ. ἄ. σ. 307.

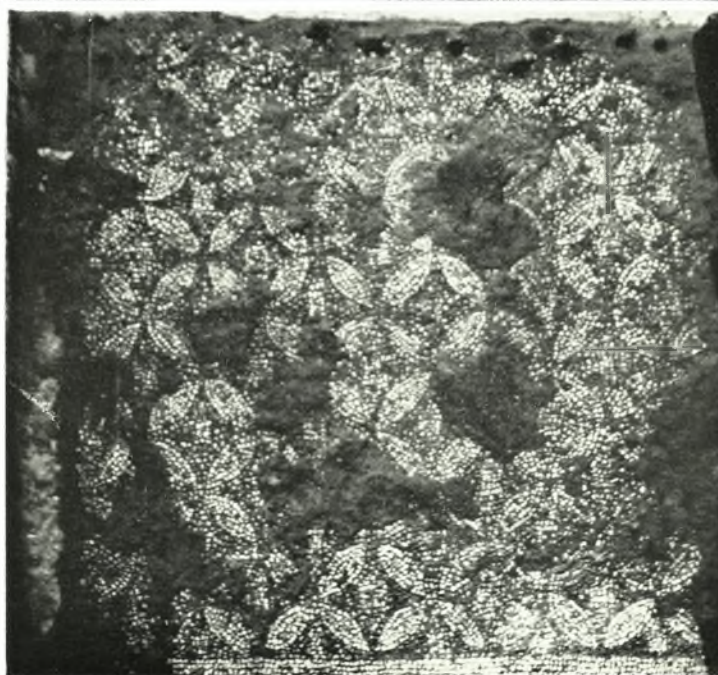
5. Εἰς τὴν ὥς ἄνω ἀνασκαφικὴν ἔρευναν ἐβοήθησεν ἡ δ. Ἄ. Κόντσα, πτυχιούχος Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης.

1. Πρὸς τὴν Διοίκησιν τῆς 113ης Πτέρυγος Μικτῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐκφράζονται καὶ ἐντεῦθεν θερμόταται εὐχαριστίαι διὰ τὴν διάθεσιν ἀεροπλάνου καὶ τοῦ ἀναγκαίου προσωπικοῦ χάριν τῆς ἀεροφωτογραφήσεως τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων Πέλλης.



Θεσσαλονίκη. Πλατεία Δικαστηρίων. Ἀνασκαφή Ὡδείου: α. Δυτικὸν ἄκρον,
β. Πλακόστρωτον δυτικοῦ ἄκρου, γ. Ἀποψις ἐκ Δ. τῆς πρὸ τοῦ Ὡδείου στοᾶς

Φ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ



Θεσσαλονίκη. Πλατεία Δικαστηρίων. Ἀνασκαφή Ὡδείου: α. Ἀποψὶς τοῦ Ὡδείου ἐξ Ἀνατολῶν, β-γ. Τμήματα τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τῆς στοᾶς τοῦ Ὡδείου

Φ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ



Θεσσαλονίκη. Πλατεία Ναυαρίνου: α. Γενική άποψις των άνασκαφών από Α. Τò βέλος άριστερά είς τò βάθος δεικνύει τόν χώρον τού Όκταγώνου, β. Άποψις τής άνατολικής πλευράς τής άνασκαφής από Α.

Φ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ



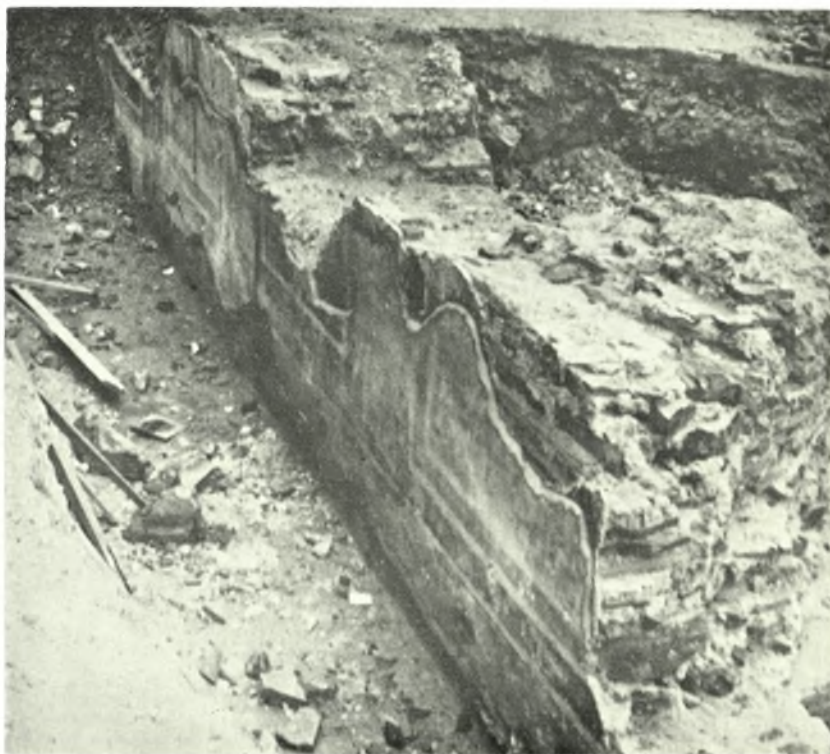
Θεσσαλονίκη. Πλατεία Ναυαρίνου: α. Ψηφιδωτόν δάπεδον, β. Τμήμα τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου

Φ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ



Θεσσαλονίκη. Πλατεία Ναυαρίνου: α. Τμήμα τοίχου μετά γραπτού κονιάματος, β. Μερική άποψις του χώρου των ανασκαφών από ΝΑ. Τό βέλος δεικνύει τὸν τοῖχον τοῦ Πίν. 377 α

Φ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ



Θεσσαλονίκη. Πλατεία Ναυαρίνου: α - β. Γραπτὸν κονίαμα ἐπὶ τοίχῳ τοῦ κτηρίου

Φ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ



Θεσσαλονίκη. Πλατεία Ναυαρίνου: α. Μερική άποψη του ανασκαπτομένου χώρου από Ν. πρό του τελικού καθαρισμού.
β. Άποψη του κτίσματος Κ2 κατά την ανατολικήν πλευράν αὐτοῦ. Εἰς τὸ βάθος δεξιᾶ ἡ δεξιμένη

Φ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ



Θεσσαλονίκη, Πλατεία Ναυαρίνου: α. Άποψη τού κτίσματος K2 κατά την ΝΔ. πλευράν αὐτοῦ, β. Μαρμάρινος πεσσὸς τοῦ ψηφιδωτοῦ διαδρόμου, γ. Τὸ κτίσμα K3 καὶ ἡ ΒΔ. τοῦτου ἐκτίσμενὴ δεξιμένη
Φ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ



Θεσσαλονίκη. Περιοχή Ραμόνας: α. Συστάς τάφων, β. Δύο καμαροσκεπείς τάφοι